

Nr 4.

Av herr **Vennerström**, om ändrad lydelse av § 1 i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

I 1920 års lagstiftning om samvetsömman' värnpliktiga stadgades, att värnpliktig, som hyser »allvarliga på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter» mot värnpliktstjänstgöringen må befrias från sådan. Meningarna angående formuleringen av rätten till dylikt undantag voro mycket delade. Starka krav höjdes att stryka orden »på religiös övertygelse grundade» och sålunda ge bestämmelsen en vidare formulering.

Redan i 1917 års kommitté, på vars förslag riksdagens lag grundades, framställdes yrkande i denna riktning. Tvenne reservanter inom kommittén, riksdagsmännen Byström och Gullberg, förordade en vidsträcktare tillämpning av lagstiftningen i så måtto att lagen borde gälla värnpliktig, som hyser »allvarliga samvetsbetänkligheter» mot värnpliktstjänstgöring, så framt han ej givit dem uttryck, som finnas ha väckt allmän förargelse. I de ytt-randen, som avgåvos över kommitténs förslag, vunno reservanternas synpunkter understöd.

Teologiska fakulteten i Uppsala förklarade sig icke kunna underlåta att just från religiöst-etiska synpunkter finna den av de sakkunniga uppdragna distinktionen mellan* religiösa och icke religiösa samvetsbetänkligheter ohållbar och missvisande, emedan samvetet för den kristna uppfattningen alltid är en religiös storhet, och, där det på allvar gör sig hört, för en religiös åskådning alltid vittnar om människans samband i sitt väsens djup med en högre andlig, religiös verklighet. Fakulteten föreslog för sin del följande formulering: »Allvarliga i en ideell livsåskådning grundade, om verklig inre samvetsoro vittnande och ej med principiell stats- och rättsfientlighet sammanhängande betänkligheter.» Stockholms stads konsistorium och biskopen i Luleå*stift förordade reservanternas förslag.

I propositionen 165 vid 1920 års riksdag följde emellertid departementschefen kommittémajoritetens synpunkter att endast religiösa samvetsbetänkligheter kunde medföra rätten till befrielse från militärtjänstgöring. Reservanternas synpunkter framfördes i riksdagen i tvenne motioner, av herrar Werner och Hansson i andra kammaren, och herrar Sandegård och Hansson i första kammaren. I båda motionerna yrkades, att formuleringen skulle bli »allvarliga samvetsbetänkligheter».

Andra lagutskottet sade sig behjarta den från teologiskt håll kommande uppfattningen, att samvetet för den kristna åskådningen alltid är en religiös

storhet. »Från denna synpunkt sett», sade utskottet, »skulle det i sak vara fullkomligt likgiltigt om, såsom förslagets, orden »på religiös övertygelse grundade» uteslötes eller ej». Utskottet kunde dock icke medgiva att på etiska, sociala eller andra skäl grundade betänkligheter skulle tillerkännas samma undantagsställning som betänkligheter grundade på religiösa skäl. »Utskottet vill icke förneka, att fall av samvetsbetänkligheter av denna senare art kunna inträffa, där statens efterlåtenhet med avseende på utkrävande på medborgarens skyldighet enligt värnpliktslagen kunde vara lika väl motiverad som då samvetsbetänkligheterna grunda sig å religiös övertygelse. Men utskottet finner sig av flera skäl ej kunna av denna anledning avstå från kravet på religiös övertygelse som grund för berörda samvetsbetänkligheter». De väsentliga skälen för utskottets avstyrkande voro den befarade svårigheten att pröva allvaret av de påstådda samvetsbetänkligheterna samt farhågan att en utvidgning av lagens tillämpningsområde skulle lämna fältet öppet för simulation och godtycke. I stället förordade utskottet en så pass vidsträckt tolkning av begreppet »religiös övertygelse», att »övertygelsen ej förutsättes behöva botten i en viss kyrklig eller kristen åskådning». Och utskottet förmenade, att medelst en sådan tolkning »de tänkta fall av etiska samvetsbetänkligheter, för vilka man kan finna särskild anledning att ömma, kunna inrymmas under lagens bestämelse.»

Riksdagens båda kamrar följde utskottet och avslog såväl motionerna som inom utskottet framställda reservationer i anslutning till motionärernas yrkanden.

En sådan tolkning, som den av utskottet förordade, som rör sig på begreppets ytterkant och till och med utom densamma, är i och för sig icke att rekommendera. Finner man lagens formulering för snäv, så är det bättre att med en gång ge den samma en tillräcklig vidd. Nu visar sig emellertid, att trots utskottets rekommendation för en mjukare och rymligare tolkning icke verkligt ömmande fall av etiska, men icke religiösa samvetsbetänkligheter icke vunnit det beaktande, som utskottet ansåg tillbörligt. Det är på ett drastiskt och upprörande sätt bevisat, att utskottets och riksdagens förhoppning, att »de tänkta fall av etiska samvetsbetänkligheter, för vilka man kan finna särskild anledning att ömma, kunna inrymmas under lagens bestämmelse», kommit på skam.

I augusti 1923 dömdes läkarekandidaten Stig Holm, tjänstgörande vid medicinarekompaniet i Skövde, till tre månaders fängelse för värnpliktsvägran. Denna händelse väckte så mycket pinsammare uppmärksamhet som värnpliktsvägraren fjättrad till hand och fot fördes till centralfängelset i Mariestad. Det finnes icke det ringaste tvivel om att Holms betänkligheter mot värnpliktstjänstgöringen voro grundade på ren idealitet, och icke på fysisk bekvämlighet. I sin inför krigsrätten den 1 augusti lämnade förklaring har Holm kategoriskt avvisat att han led av s. k. skoskavsantimilitarism. Han förklarade sig vara en lärjunge till dr Natanael Beskow och en bekännare av dennes allvarligt etiska livsåskådning. Allmänt kulturella och huma-

nitära motiv hade drivit Holm fram till hans beslut att vägra militärtjänstgöring: »Efter allvarlig självrannsakan har jag funnit att det är mig omöjligt att deltaga i någon art av krig av den anledningen, att ett modernt krig visat sig innebära såväl den andliga som den materiella kulturens undergång för så gott som varje stat som tar del däri».

Ett fall som detta ger stark aktualitet åt kravet att vidga ramen för begreppet samvetsbetänkligheter i enlighet med förut gjorda framställningar. Ett dylikt krav står i överensstämmelse med rättskänslan hos mycket vidsträckta samhällslager. Det är påfallande, att man särskilt från religiöst håll med mycken styrka uttalat sig för borttagande av den lagstiftnings-skranka, som nu skiljer religiösa från icke religiösa samvetsömma värnpliktiga. Och ett upprop, undertecknat av akademiska medborgare vid Lunds universitet, däribland många professorer, har krävt samma rätt för värnpliktsvägrare »av etiska och allmänt kulturella motiv» som för religiösa att slippa vapentjänst. Uppropet, ur vilket ett starkt etiskt allvar talar, finner det vara »ett oavvisligt krav för ett modernt kultursamhälle, att individens etiska såväl som hans religiösa grundställning i en så viktig fråga som denna måste respekteras.

Jag hemställer härmed,

att § 1 av 1920 års lag om samvetsömma värnplik-
tiga måtte erhålla följande ändrade lydelse:

§ 1.

Värnpliktig, som hyser allvarliga samvetsbetänkligheter mot värnplikts-tjänstgöring i den ordning, gällande värnpliktslag förutsätter, må,

- a) därest — — — — — ammunition, samt
- b) därest — — — — — räkning.

Stockholm den 12 januari 1924.

Ivar Vennerström.

